

Magány az erdőszélen

Igazuk van Lavickáéknak, hogy — két gyerekkel — szeretnének egy csöndes nyári lakocskához jutni ők is; vagy — ha már annyira divatba jött — egy még lakható, használaton kívüli parasztházhoz. S bár nem szép tőlük, még azt is meg lehet érteni, hogy a sárga irigység eszi őket, mert barátjuknak — aki úgy látszik, egy „felsőbbrendű Lavicka”, az ég kegyeltje — skanzenből kiszuperált vízimalma van nyaralónak, csikorgó kerekkel, és minden egyéb tartozékával; csupán a lisztporról kell időnként gondoskodnia, hogy vendégei nyakába szórva, a malom tökéletes illúzióját keltse bennük. Az átlag-Lavickáéknak bizony tíz körömmel kell kapaszkodniuk az első, megszereshető parasztház kerítésébe, ha nem akarnak lemondani arról, hogy barátjuk olykor lisztport hintsen a szemükbe: magasabb státusz-jelvényének presztízsét.

Van is az erdőszélen egy kis ház, az öreg Komarek lakik benne egye-

dül, ki is adná a házat bérbe, talán el is adná egyszer, ha elköltözne a fiához. Addig meg, ha Lavickáéknak mégoly keservesen is, együtt kell tölteniök vele a nyarat a kis házban. Sőt, az öreg Komarek kivirul, egyre jobban érzi magát a pompás helyzetben, vígan telik az idő. A két Lavicka-gyerekek is. Csak a nézőknek nem. Mintha közben a rendező, Jiri Menzel eltérítette volna a vonatot, vagyis a vígjátékot, fent jelzett szatirikus vonalától. Vagy pedig, s ez a valószínűbb (ismerve Menzel korábbi filmjeit), Zdenek Sverak és Ladislav Smoljak könnyű fajsúlyú forgatókönyve térítette el őt saját groteszk-kesernyés humorától. Így aztán az az érzése az embernek, hogy a rendező, széles mosollyal, (szinte kihajolva a vásznonról), folyton bocsánatot kér Lavickáék nézőtéri hasonmásaitól, s legszívesebben tisztelgő virágcsokrokká hamiskodná még azokat a szolid tréfákat is, melyeket — vígjátékféleről lévén szó — mégis

Jelenet a filmből

csak meg kellett engednie. Újonnan szerzett tapintata, s túlcsonduló megértése Lavickáké jólsituált pitisége iránt ízét veszi a történetnek, sőt, érdektelenné, unalmassá is teszi. Viszont nem bánt még egy legyet sem (csupán a kutyáról leugráló bolhákat, azokat igen).

A konfliktus tehát alászáll a kecskefejtés, tehéntartás, bolhairtás emberi problémáinak szintjére, vagyis a városi és falusi életforma egykori kontrasztjának még létező maradványaira, ami ma már igencsak gyöngge humorforrás. Ennek ellenére Lavickákéat nem lehet eltuszkolni a történet előteréből; siránkozással, bosszantó bolhavadászattal húzzák az időt („csupa tyúkszar ez a falu!”), el-takarják előlünk a háttérrel, ahol pedig helyenként felvillan, ha csak pillanatokra is, egy-egy furcsa alak, sokat sejtető epizód; megvillan Jiri Menzel ismert, régi arca.

Kedélye, groteszk humora. Mert valahol ott van a háttérben, s ha valaki nem veszi el türelmét Lavickáké és Komarek semmitmondó huzavonája miatt, s mögéjük néz inkább kíváncsian, valami más filmet fog látni, mint amit Lavickáké játékszának, mégha jócskán ötletszerű, vázlatos is az. A ravasz Komarek házának közelében például, a faluba vezető úton, egy öreg házaspár lakik. Úgy látszik ők már „nyakukba vették a kötelet”, megkapták a maguk „lavickájukat”: szerződést kötöttek a házukra egy, a városból jött fiatal házaspárral. Mondjuk — a mi fogalmaink szerint — valamiféle eltartási szerződést vagy hasonlót. S a fiatalok nagy optimizmussal, bizakodva és módszeresen neki is fognak jócskán megrövidíteni a meggondolatlan öregek életét; szó szerint kifüstölni őket a házukból. Eldugaszolják a kéményüket, „hadd füstölődjön a parasztja”. De van más ötletük is a szekálásra: gödröt ásnak a küszöb elé, s pallót vetnek át rajta: hátha valamelyik öreg kitéri a nyakát. De azok sem maradnak tértelenek a viszfazifetásban. Ha az öreg Komarek csak fele annyira volna ravasz, mint amennyire az, akkor is meggondolná, a szomszédban látottak alapján kétszer is, hogy kössön-e szerződést házára nyári lakóival. Már a film közepeán tudjuk, hogy nem fog kötni.

Csak Lavickáké nem tudják. Kiscserkész igyekezetük, hogy behízelegjék magukat az öreg paraszt kegyébe, nemcsak őszintétlen, de hatástalan is. Komarek átlát rajtuk. Am hogy egy egész film arról szóljon, hogy valakin átlátnak, nem éppen érdekes, sőt egy idő után éppen bosszantó. A legrosszabb az, hogy Menzel ezt tudja, valamint azt is, hogy Lavickáké humortalan, gyöngge vígjátéki alakok, s Komarek bácsi is amolyan „sercintgetős” álparaszt egy megkopott anekdotából. Menzel nem tud mit kezdeni ezzel az anekdotával, átadja a terepet Komarekéknak, kecskével, tehénnel, Lavickánéval; megadja magát a forogatókönyvnek, annál is inkább, mert annak egyik írója, Zdenek Sverak játssza Lavickát, s a színész-szerzőknek már rossz szokásuk magukkal írni tele a filmet. Megpróbál tehát némi vígjátékot formálni Lavickából és a bolhavadászattól.

S amikor már nem bírja, hátrahátrapillant a falu felé. Csak villanások ezek, de milyen ígéretes, karakteres arcok, fölsejlt sorsok; olyan képsorokra gondolok, mint a falusi temetés, a kocsmai kakaskodás, az öreg Komarek szenilis apjának jelenete az ünnepi asztalnál a család körében. Nem is szólvá a vízimalomtulajdonos jellegzetes figurájáról (bár kidolgozatlan maradt, s színészileg is gyöngge), és az utóbb említett, szerződéssel befeszkelődött házaspár, mely békés derüvel végzi a maga életkoptató — mások életét koptató — munkáját. Ezekben a pillanatokban, amikor a film a háttérbe enged bepillantást, az operatőr, Jaromir Sofr kamerája is „átvált” a humornak valami más regiszterére. Aztán megint hosszan Lavickáké együgyű történetéé az egész vásznon, ahonnan időnként kihajol bocsánatkérő mosollyal Menzel: „A viláért se higgyék, hogy az életről van szó!” És Lavicka és Lavickáné (Zdenek Sverak és Dana Kolarová) ennek megfelelően is alakítanak; szürkén, jellegtelenül. Mindaz, ami Menzel új filmjében a valóságra utal, mint mondtam: itt-ott, kis foltokban, a háttérből pislákol elő.

HEGEDŰS ZOLTÁN